

ФОНЕТИЧНА МОТИВАЦІЯ АКСІОЛОГІЧНО МАРКОВАНИХ КОМПОЗИТНИХ НОМІНАЦІЙ В АНГЛІЙСЬКІЙ І УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Автор пропонує диференціювати три типи мотивації: фонетичну, морфологічну й лексичну. У роботі встановлено специфіку фонетичного типу мотивації аксіологічно маркованих композитних номінацій, яка характерна лише для англійської мови на відміну від української. Розглядаються етимологія й внутрішня валентність досліджуваних одиниць.

Ключові слова: аксіологічно марковані композитні номінації, фонетична мотивація, аксіологічна семантика, внутрішня валентність.

Вступ. Сучасна парадигма типологічних досліджень зумовлює необхідність вивчення процесів вторинної номінації, а також необхідністю аналізу тих словотвірних номінацій, що зазнають варіювання лексичного та морфемного складу в соціально орієнтованому спілкуванні, відображаючи аксіологічні настанови носіїв англійської й української мов. Такими словотвірними одиницями є аксіологічно марковані композитні номінації англійської й української мов, дослідження яких дає змогу простежити спільні й відмінні тенденції у концептуалізації мовних картин світу представниками англомовного й українського соціумів.

Аналіз досліджень і публікацій. Аксіологічне смыслоутворення як самостійний напрям теорії номінації загалом [2; 3; 13; 17] і теорії неології зокрема [1; 4; 9; 10; 24; 28; 29; 32] залишається потужним джерелом поповнення лексичного складу мов, особливо внаслідок словотворчого потенціалу [11; 12; 21; 26; 30; 31]. Останнім часом аксіологічний словотвір [7] і передусім композитологія [6; 8; 15; 16; 22; 23] спрямовані на виявлення змін у семантичній структурі мовних одиниць як первинного, так і вторинного знакопозначення. Ця проблема надзвичайно актуальна в зіставнотипологічному аспекті, адже для ефективності міжкультурних контактів необхідними є глибокі знання не лише мовного фонду одиниць прямої номінації контактуючих мов, а й ті культурні смысли, яких вони набули внаслідок переосмислення первинного значення під впливом як внутрішньомовних, так і позамовних факторів [5; 18; 20; 27].

Метою дослідження є визначення продуктивності фонетичної мотивації аксіологічно маркованих композитних номінацій в англійській і українській мовах.

Завдання – реконструювати внутрішню форму фонетично мотивованих, аксіологічно маркованих

композитних номінацій у неблизькоспоріднених мовах і зіставити їх.

Виклад основного матеріалу дослідження. У результаті обстеження значного корпусу фактичного матеріалу, а саме: 8213 аксіологічно маркованих композитних номінацій (далі АМКН) англійської та української мов (6592 од. – англійської та 1621 од. – української) з урахуванням способу творення аксіологічно марковані композити можна класифікувати на: 1) морфологічні, 2) лексичні (запозичення) й 3) фонетичні.

Як свідчить досліджуваний матеріал, фонетичні композити займають незначне місце в англійській мові, в українській мові – взагалі не виявлені. Отже, розглянемо докладніше фонетичний тип аксіологічно маркованих композитів в англійській мові.

У словотворчій моделі фонетичних композитів наявна унікальна конфігурація з окремих звуків. Такі слова іноді називаються «штучними» або «винайденими» [25], наприклад: *boo-boo*, *bow-wow*, *coo-coo*, *haw-haw* тощо. На думку В. В. Левицького, фонетична мотивованість заснована на тому, що звукова структура найменування виявляється в тому чи іншому ступені ізоморфною структурі позначуваного об'єкта чи явища [19, с. 297].

Серед фонетично мотивованих слів, на думку сучасних дослідників [14, с. 167], слід розрізняти звуконаслідувальні (коли денотатом слова виступає звучання, яке виробляє живий чи неживий предмет) і звукосимволічні (коли денотатом слова виступають предмети, ознаки, дії, не здатні виробляти звучання). Обидва явища – і звуконаслідування, і звукосимволізм – тісно взаємопов'язані і в деяких випадках їх важко розрізнати [19, с. 297].

Зважаючи на необхідність дослідження мотиваційних зв'язків, які покладено в основі значень слів, звернемося до прийому внутрішньої реконструкції: іменник *boo-boo*, стилістично

маркований як сленг, у перекладному словнику має значення: «1. дурна помилка, «ляп», недогляд»; 2. дитяче бо-бо», водночас етимологічний словник дає таке пояснення: (*diał.*) «мукання, наче коров'яче; також відоме як наслідуваньне дієслово у XIX ст.» [44, р. 106].

Іменник *bow-wow* має такі значення: «1) гавкіт, собаче гавкання; 2) дитяче – собака, гав-гав; 3) хвастощі» [36 (I), с. 267], а дослідивши етимологію, отримуємо такі дані: «імітує собачий гавкіт, XVII ст. (*bowgh wawgh, bough wough*), раніше *baugh baw* (XV ст.), *baugh (waff, waugh* (XVI ст.), *baw waw* (XVI ст.). Етимологи простежують генетичний зв'язок англійського *bow-wow* зі словами цілого ряду індоєвропейських мов, а саме: з дієсловом *baffe* (XV ст.), німецьким *waw waw*, голландським *bouhou, baafbaaf*, західнофламандським *bauwbauiw*, латинським *baubārī*, грецьким *baū̄ baū̄*, французьким *baubau*» [44, р. 111].

Іменник *bugaboo* (*bogey, bugbear*) зі значенням «страховище», відомий з XVIII ст. (*buggybow*; раніше *bugbooy*, могло бути перекручення), має діалектне походження; порівняємо з валлійським *bwciwo* «Диявол» (*bwci* «бісеня», *bo* «страховище»), корнуельським *buccaboo* та старофранцузьким ім'ям Диявола *Bugibus*; можливе також кельтське походження цього слова [44, р. 124].

Іменник *clink-clank*, за даними перекладного словника, означає: «1. 1) звуконаслідування дзинь-дзинь; 2) дзвін, послідовність звуків, що дзвенять; 2. жонглювання словами; безглазді співзвуччя» [36 (I), с. 391]. За етимологічними даними маємо лише окремі частини слова, але, на нашу думку, цієї інформації цілком вистачить для того, щоб побачити історичне минуле слова. *Clink'* означає утворення різкого металічного звука. У XIV ст. його вживає Чосер. Припускають, що походить від середньоголландського *klinken* «дзвеніти, дзвонити, брязкати» і є відповідником до старонімецького *chlanch* (німецьке *klang*); пор. з *clang* [44, р. 182]. *Clank* означає звук, який виникає при стиці важких металів разом. Із XVII ст. імітує утворення за аналогією до середньоголландського *klank* [44, р. 179].

Ding-dong «1. той, що дзвенить, дзвінкий; 2. який повторюється монотонно; 3. *розм.* той, який чергується; 4. напружений, відчайдушний» [36 (I), с. 571]. Ця повторювана форма імітує дзвін дзвона з XVI ст. [37, р. 269].

Наступний іменник *fiddle-faddle* «1. 1) звичайно *pl* дрібниці, дурниці; 2) базікання, нісенітниця; 2. нероба, торохтій; 3. *в грам.* знач. *вигуку нісенітниця!*, *безглаздя!*, *дурниця!*» [36 (I), с. 756]. Має значення несерйозної розмови чи вчинку з XVI ст. Повторення основане на *fiddle*; можна порівняти з німецьким *fickfack* і зневажливими утвореннями, такими, як *flim-flam, scimble-skamble* [44, р. 354].

Іменник *haw-haw* «1. грубий регіт; гелгіт; 2. затинання, бурмотіння» [36 (II), с. 119]. Спочатку це було слово *haw* на позначення виразу вагання і сумніву, також відоме як дієслово з XVII ст., повторення *haw-haw* вживається з XIX ст. на

позначення шумливого реготу, і подвійна форма зараз має перевагу [44, р. 431].

Розмовне дієслово *heave-ho* «1. кричати «разда взяли!»; 2. тягнути з силою, намагатися зрушити» [36 (II), с. 129], за етимологічними даними, означало крик моряка, який тягнув мотузку. Поява слова датується XIX ст. Цій формі слова передувало *heave and ho, heue and how(e)* у XVI-XVII ст., і раніше *heuelow heuylaw* у XIII-XV ст., котрі асоціювались з *rumbelow*; можливе також поєднання імператива *heave* з *ho* [44, р. 433].

Звуконаслідування *hubble-bubble* означає: «1. примітивний кальян (в якому дим з бульканням проходить крізь воду); 2. булькання; 3. незв'язна розмова; безглазда балаканина» [36 (II), с. 184]. За даними етимологічного словника, маємо вид кальяну, в якому дим береться бульбашками крізь воду в кокосовій шкарлупі (XVII ст.); означає булькаючий звук з XVIII ст. Римований звук з *bubble* [44, р. 450].

Іменник *Yo-yo, yoyo I* «1. йо-йо, чортик на мотузці (іграшка) 2. *амер.* 1) сл. флюгер, безпринципна людина 2) *прост.* тутика, телепень 3) *прост.* простак, розязва 3. *амер. проф.* пристрій для припинення обертання космічного апарату» [36 (III), с. 757] позначав привітання з 1859, але ще з 15 ст. засвідчено як вислів моряка чи мисливця. Сучасне вживання бере початок від Другої світової війни [45].

До групи фонетичних композитів належать аксіологічно марковані слова, у словотвірній структурі яких наявні вигуки, наприклад: *rah-rah* – *амер. зневажл.* «студентське, молодіжне; властиве студентському побуту»; *sis-boom-bah* *амер. сл.* «видовищні види спорту, особливо футбол (склади, часто вживані школярами для підбадьорення гравців)», *to diddy-bop* *амер. сл.* «іти легкою, ритмічною ходою, начебто танцюючи». Отже, фонетичні АМКН співвідносяться головним чином зі звуконаслідуваньою та дитячою лексикою: *baal-lamb* *дитяче* «ягня, баранчик»; *gee-gee* *розм.* «конячка»; *uit-uit* *дитяче* «цукерочка; щось смачненьке, смакота».

Вивчення АМКН англійської та української мов як у структурному, так і у функціонально-семантичному аспектах передбачає аналіз різних способів творення цих номінацій, закономірностей та особливостей внутрішньої валентності їх компонентів, адже саме цей аналіз є підґрунттям для визначення аксіологічної семантики досліджуваних одиниць. Специфікою у валентністному плані характеризуються англійські досліджувані одиниці, у яких наявні обидва спільні компоненти: *boo-boo, coo-coo, fie-fie, gee-gee, haw-haw, hush-hush, rah-rah, yo-yo (yoyo), uit-uit* тощо.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Як засвідчує зіставно-типологічний аналіз характеру мотиваційних відношень компонентів АМКН, відмінну продуктивність простежуємо при фонетичній мотивації, яка притаманна лише англійській мові.

Перспективами дослідження є подальше вивчення аксіологічної семантики складних одиниць, які й дотепер у різних мовах залишаються оказіональними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрусяк І. В. Англійські неологізми кінця ХХ ст. як складова картини світу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. фіол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / І. В. Андрусяк. – К., 2003. – 20 с.
2. Антонченко Т. М. Основні тенденції аксіологічних змін у семантичній структурі американізмів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. фіол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Т. М. Антонченко. – К., 2000. – 18 с.
3. Арутюнова Н. Д. Аксіология в механизмах жизни и языка / Н. Д. Арутюнова // Проблемы структурной лингвистики. АН СССР Ин-т русского языка. – М. : Наука, 1982. – С. 5–23.
4. Белозьоров М. В. Англійські лексичні та фразеологічні новотвори у сфері економіки: структурний, семантичний і соціофункциональний аспекти : дис. ... кандидата фіол. наук : 10.02.04 / Максим Віталійович Белозьоров. – К., 2003. – 223 с.
5. Головенко К. В. Емотивно-оцінне ставлення до дійсності через метафоричність внутрішньої форми / К. В. Головенко // Нова філологія : зб. наук. праць. – 2005. – Вип. 1(21). – С. 185–190.
6. Гонта И. А. Структурные и семантические особенности композит-метафор в американском сленге: дисс. ... кандидата фіол. наук : 10.02.04 / Игорь Анатольевич Гонта. – К., 2000. – 194 с.
7. Гончарова Т. В. Типологія аксіологічно маркованих агентивних номінативних одиниць із формантом -ег / Тетяна Володимирівна Гончарова. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. – 165 с.
8. Деменчук О. В. Колоративна композита в англійській мові: когнітивно-ономасіологічний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. фіол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. В. Деменчук. – К., 2003. – 19 с.
9. Заботкина В. И. Семантика и прагматика нового слова (на материале английского языка) : автореф. дисс. на соискание учён. степени докт. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / В. И. Заботкина. – М., 1991. – 51 с.
10. Зацній Ю. А. Новая общественно-политическая лексика и фразеология английского языка / Ю. А. Зацній, В. Н. Бутов. – Запорожье : Запорожский гос. ун-т, 2000. – 200 с.
11. Зверев А. Д. Словообразование в современных восточнославянских языках / Андрей Дмитриевич Зверев. – М. : Высшая школа, 1981. – 206 с.
12. Зернова В. К. Архитектоника производящих и производных основ в современном немецком языке (на материале терминологической лексики): дисс. ... доктора филол. наук : 10.02.04 / Валентина Константиновна Зернова. – М., 1992. – 384 с.
13. Кадыров Ф. Ф. Термины языка для специальных целей: мотивационно-номинативный аспект: дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / Фердинант Фаритович Кадыров. – Казань, 2013. – 212 с.
14. Комарницкая Л. А. Фоносемантическая общность языков / Комарницкая Л. А., Кушнерик В. И., Левицкий В. В. // Семантическая общность нац. языковых систем. – Воронеж, ВГУ, 1986. – С. 167–183.
15. Крайняк Л. К. Лінгвокогнітивні особливості актів словоскладання в сучасній англійській мові (на прикладі категорії «кімперативних» композитів) / Л. К. Крайняк // Наук. записки Тернопільського держ. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. – Тернопіль : ТДПУ ім. В. Гнатюка. – 2000. – Вип. 1. – С. 118–124.
16. Кресан О. Я. Функції композитної ономасіологічної структури в англомовній художній прозі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. фіол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. Я. Кресан. – Одеса, 2001. – 19 с.
17. Кубрякова Е. С. Номинативный аспект речевой деятельности / Елена Самойловна Кубрякова. – М. : Наука, 1986. – 158 с.
18. Кубрякова Е. С. Типы языковых значений: семантика производного слова / Е. С. Кубрякова // Аспекты семантических исследований. – М. : Наука, 1980. – С. 81–155.
19. Левицкий В. В. Семасиология / Виктор Васильевич Левицкий. – Винница : Нова книга, 2006. – 512 с.
20. Мінчак Г. Б. Конотативна семантика сучасних ідеологічно забарвлених номінативних одиниць (на матеріалі української преси 90-х років ХХ століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. фіол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Г. Б. Мінчак. – К., 2003. – 21 с.
21. Нагієва А. Р. Сложноаффиксальный и лексико-семантический способы словообразования имён существительных в кумыкском и английском языках : дисс. ... канд. фіол. наук : 10.02.20 / Альбина Рустамовна Нагієва. – Махачкала, 2013. – 179 с.
22. Омельченко Л. Ф. Англійська композита: структура и семантика : автореф. дисс. на соискание учён. степени докт. фіол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Л. Ф. Омельченко. – К., 1989. – 43 с.
23. Полюжин М. М. Функциональное словосложение и префиксальные ономасиологические категории в английском языке : [уч. пособие] / М. М. Полюжин, Л. Ф. Омельченко. – Ужгород : Патент, Ужгородский гос. ун-т, 1997. – 99 с.
24. Попко Л. П. Неологизация в языке как трансляция культурно-лингвистической национальной ментальности / Людмила Петровна Попко. – К. : ГАРККИЙ, 2007. – 360 с.
25. Розен Е. В. Новое в лексике немецкого языка : [пос. для уч-ся] / Евгения Владимировна Розен. – [2-е изд.]. – М. : Просвещение, 1976. – 174 с.
26. Стишов О. А. Нові тенденції в словотворенні української і російської мов кінця ХХ – початку ХХІ ст. / Олександр Стишов // Слов'янські мови в їх історичному розвитку : зб. наук. праць, присвячених 100-річчю від дня народж. проф. С. П. Самійленка. – Запоріжжя : ЗНУ, 2006. – С. 128–145.
27. Телия В. Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц / В. Н. Телия / АН СССР. Ин-т языкоznания; отв. ред. А. А. Уфимцева. – М. : Наука, 1986. – 143 с.
28. Ху Пэй Пэй. Английские неологизмы-заимствования в русском и китайском языках : дисс. ... канд. фіол. наук : 10.02.20 / Ху Пэйпэй. – Москва, 2012. – 176 с.
29. Цвиллинг М. Я. Эквиваленты неологизмов в словаре и тексте / Михаил Яковлевич Цвиллинг. – М., 1984. – 124 с.
30. Adams V. An Introduction to Modern English Word-Formation / Valerie Adams. – L. : Longman, 1973. – 230 p.
31. Marchand H. The Categories and Types of Present-Day English Word-Formation / Hans Marchand. – Alabama : University of Alabama Press, 1966. – 379 p.
32. Maurer D.W. New words – where do they come from and where do they go / D. W. Maurer, F. C. High // American speech. – 1982. – № 55. – P. 2–32.

33. Англо-український словник / Є. І. Гороть, Л. М. Коцюк, Л. К. Малімон, А. Б. Павлюк; [під заг. керівн. Є. І. Гороть]. – Вінниця : Нова книга, 2006. – 1700 с.
34. Англо-український словник: близько 120 000 слів: у 2-х т. / [уклад. М. Г. Балла]. – К. : Освіта, 1996. – Т. 1 : А – М. – 752 с., Т. 2 : Н – З. – 712 с.
35. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
36. Новый большой англо-русский словарь: В 3 т. / [под общ. рук. Ю. Д. Апресяна и Э. М. Медниковой]. – 8-е изд., стереотип. – М. : Русский язык, 2003. – Т. 1 – 832 с., Т. 2 – 828 с., Т. 3 – 824 с.
37. Словарь американского сленга (Spears R. A. NTC's Dictionary of American Slang) / [сост. Р. А. Спиерс]. – М. : Русский язык, 1990. – 434 с.
38. Словарь новых слов (Green J. Bloomsbury Dictionary of New Words) / [авт.-сост. Грин Дж.]. – М. : Персей, Вече, 1996. – 352 р.
39. Словарь новых слов английского языка (Ayto J. The Longman Register of New Words) / [сост. Дж. Эйто]. – Spec. edition. – М. : Русский язык, 1990. – 434 с.
40. Словник української мови : в 11-ти т. / [ред.-упоряд. І. К. Білодід]. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – Т. I–XI.
41. Український жаргон. Словник : близько 4070 слів і понад 700 стійких словосполучень / [авт.-уклад. Ставицька Л.]. – К. : Критика, 2005. – 496 с.
42. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / [ed. by Sally Wehmeier]. – 6th ed. – 2004. – 1539 p.
43. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language. – Danbury : Lexicon Publications, 1993. – XIX, 1248 p.
44. The Oxford Dictionary of English Etymology / [ed. by C. T. Onion]. – N. Y. : Oxford University Press, 1995. – 1025 p.
45. Online Etymology Dictionary <http://www.etymonline.com/index.php?allowedinframe=0&search=yo-yo&searchmode=or> – Заголовок з екрана.

Ніколаєнко Л. С.,
ЧГУ ім. Петра Могили, г. Николаев, Украина

ФОНЕТИЧЕСКАЯ МОТИВАЦИЯ АКСИОЛОГИЧЕСКИ МАРКИРОВАННЫХ КОМПОЗИТНЫХ НОМИНАЦИЙ В АНГЛИЙСКОМ И УКРАИНСКОМ ЯЗЫКАХ

Автор предлагает дифференцировать три типа мотивации: фонетический, морфологический и лексический. Установлена специфика фонетической мотивации сопоставляемых единиц. Рассматриваются этимология и валентность исследуемых единиц.

Ключевые слова: аксиологически маркованные композитные номинации, фонетическая мотивация, аксиологическая семантика, внутренняя валентность.

Nikolayenko L. S.,
Petro Mohyla Black Sea University, Mykolaiv, Ukraine

PHONETIC MOTIVATION OF AXIOLOGICALLY MARKED COMPOUND NOMINATIONS IN ENGLISH AND UKRAINIAN

The paper is devoted to the research of axiologically marked compound nominations in English and Ukrainian. The author suggests three types of motivation: phonetic, morphological and lexical. The peculiarity of phonetic motivation of comparative nominations in English is singled out. Etymology and valency were under consideration.

Key words: axiologically marked compound nominations, phonetic motivation, axiological semantics, valency.

Рецензенти: Стишов О. А., д. фіол. н., проф.;
Бабкова-Пеліпенка Н. П., к. пед. н., доц.